

УДК 323.15(477+498)(=214.58)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.23>**Ю. О. Остапець**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету**П. В. Габрин**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7988-5491>аспірант кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ РОМСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ МЕНШИНИ УКРАЇНИ ТА РУМУНІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ БІНАРНОГО ПОРІВНЯННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАКТИК

Постановка проблеми. Проблема захисту громадсько-політичних прав та свобод ромів заслуговує на особливу увагу через специфіку й складне становище цієї етнічної меншини як у Румунії, так і в Україні.

Незважаючи на політичні зусилля та дії центральних і місцевих органів влади, велика кількість ромів Румунії й досі є виключеними з основних сфер суспільного життя країни. Ромські політичні партії, неурядові організації, традиційні ромські лідери разом відіграють важливу роль у тому, що голос ромської етнічної меншини «чує» румунська влада на центральному та місцевому рівнях. Також ці актори відіграють важливу роль у розробці політики та програм, пов'язаних з ромами, проводять моніторинг стану їх виконання. Проте, враховуючи значний відсоток ромського населення Румунії, вплив ромського громадянського суспільства і досі виявляється досить обмеженим та вузьким. Низький рівень громадсько-політичного впливу ромів Румунії пов'язаний не з браком законодавчих інструментів, а через селективну кооптацію ромських представників, яка доповнюється слабким зв'язком між ключовими ромськими лідерами та низовими ромськими громадами.

Слабке залучення ромів до прийняття політичних рішень та активної участі у суспільно-політичних процесах спостерігається в Україні досить виразно. Ромські неурядові організації впродовж 1991–2022 років так і не спромоглися об'єднати свої зусилля щодо політичної структуризації або артикуляції своїх інтересів через ту чи іншу політичну партію. До сьогодні жоден представник ромської меншини не став депутатом Верховної Ради України чи котроїсь з обласних рад. Поки що рівень представництва ромів спостерігається тільки в низових органах місцевого самоврядування – на рівні сіл, селищ і міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика форм залучення представників ром-

ської етнічної меншини Румунії до громадсько-політичного життя країни є об'єктом розгляду румунських науковців Р. Прісакаріу [21], О. Процика [22], В. Фрунзару [16]. Політичне представництво ромів у парламенті Румунії розглядає український науковець М. Зан [1]. Регіональне представництво національних меншин в органах місцевого самоврядування України досліджує Р. Зерницький [2]. Забезпечення виборчих прав національних меншин України аналізує В. Овчаренко [3].

Мета статті – розкрити особливості інтеграційних практик залучення ромської етнічної меншини України та Румунії у громадсько-політичні процеси кожної країни.

Виклад основного матеріалу. Найбільш важливе право, отримане етнічними меншинами Румунії на початку 1990-х років, стало політичне право представництва в парламенті. Закон № 68/1992 «Про вибори Палати депутатів і Сенату» надав гарантовану кількість депутатських мандатів для кожної етнічної меншини за умови дотримання певної процедури. Ст. 4 (1) цього Закону передбачає, що «юридично створені організації громадян, що належать до національних меншин, які не можуть отримати принаймні одне місце в Палаті депутатів або Сенаті на виборах, мають право на одне місце в Палаті депутатів» [13].

У 1993 році була створена Рада національних меншин, сформована з представників етнічних меншин і державних службовців від міністерств. Це був лише консультативний орган, а фактична відсутність реальних повноважень характеризувала його діяльність як таку, яку можна оцінити «дуже стриманою». Румунія стала членом Ради Європи 7 жовтня 1993 року, а 1 лютого 1995 року підписала Рамкову конвенцію про захист національних меншин.

У 1990-х роках загальне становище ромського населення країн Центрально-Східної Європи

у різних сферах суспільного життя погіршилося. В Румунії роми так само зазнали труднощів під час працевлаштування, погіршилися соціально-економічні умови їхнього життя, зріс рівень неписьменності серед молоді, почастишали прояви непрямой та прямої форм дискримінації, які «виштовхували» ромів на «задвірки» суспільного життя. У другій половині 1990-х років процес фрагментації громадського ромського руху в Румунії був неминучим в контексті відсутності політичного досвіду та культурних відмінностей між ромськими активістами. Багато ромських лідерів орієнтували свої інтереси та роботу в неурядовому секторі, де вони легше залучали фінансові та інші ресурси у вигляді соціальних допомог, реалізації різних проєктів у ромських громадах.

У парламентських виборах 1996 року взяли участь три ромські партії: Ромська партія, Альянс ромської єдності та Ромська етнічна спільнота. Ромська партія отримала 82 000 голосів виборців та отримала одне місце в парламенті – депутатом був обраний Меделін Войку. Незважаючи на свій відносний успіх, Ромська партія зіткнулася із сильною конкуренцією з боку Альянсу ромської єдності, який отримав лише на 10 000 голосів виборців менше [18, р. 22]. Успіхи ромських партій Румунії на парламентських виборах 1996 року призвели до зростання уваги до ромської етнічної меншини з боку уряду. Урядове агентство у справах ромів вперше було створено у лютому 1997 року під назвою Національного агентства ромів, яке підпорядковувалося Департаменту захисту національних меншин. У липні 2003 року агентство було перейменовано в Управління у справах ромів [18, р. 21].

Вибори до румунського парламенту у 2000 році призвели до зміни політичної ролі Ромської партії. Лідери Ромської партії підписали виборчу угоду із Соціал-демократичною партією, яка на той час була найпотужнішим гравцем у партійній системі Румунії. Так, окремі положення угоди передбачали, що Ромська партія отримає ряд позицій в центральних органах державного апарату, зокрема посаду державного секретаря у вже створеному Національному агентстві ромів. Була запропонована посада ромського радника для обраного президента. Після парламентських виборів Ромська партія залишилася найважливішим гравцем з-поміж інших ромських політичних сил і знову закріпила своє зарезервоване місце в парламенті – ромським депутатом на чотири роки став Ніколае Пеун. Він також очолив Комітет з прав людини, релігій та національних меншин у Палаті депутатів. Крім того, член Ромської партії, який балотувався по виборчому списку Соціал-демократичної партії, також отримав місце у нижній палаті парламенту. Перша велика ініціатива цієї Угоди полягала у призначенні рад-

ників з-поміж ромів до регіональних адміністративних урядових офісів, відомих як префектури [18, р. 24].

Результати парламентських виборів 2000 року спричинили до зміни конфігурації політичних сил, яка була унормована «Угодою про співробітництво між Соціал-демократичною партією та Демократичним союзом угорців Румунії» у 2002 році. Зокрема, спеціальна увага була приділена питанню забезпечення політичних прав етнічних меншин у тих місцевостях та регіонах, де вони знаходяться у пропорційно великій меншості порівняно з більшістю населення. Одним з найважливіших моментів було парламентське голосування щодо нового закону про місцеве державне управління № 215/2001, який передбачав використання мов меншин у межах адміністративно-територіальних одиниць Румунії, де етнічна меншість становить як мінімум 20 % від загальної кількості населення [14]. Цей закон став великим досягненням для Румунії у сфері захисту та дотримання прав етнічних меншин. Так, у місцевих радах, у яких депутати, які належать до етнічної меншини, складають принаймні одну третину від загальної кількості складу ради, їхня рідна мова також може бути використана на засіданнях (сесіях) цієї ради.

У 2003 році однією з найважливіших конституційних поправок для етнічних меншин Румунії було впровадження нової ст. 120 (стара ст. 119 у формі Конституції 1991 року), яка передбачала використання мови меншин щодо державного управління [15]. Роми стали однією з шістнадцяти визнаних етнічних меншин в Румунії, які за Конституцією мають право на гарантований один мандат у нижній палаті Парламенту Румунії – Палаті депутатів (до прикладу, чеська та словацька етнічні меншини мають також по одному місцю у даній Палаті).

Парламентські вибори 2004 року відзначилися падінням рівня підтримки ромських партій серед виборців. Найпотужніша Ромська партія отримала тільки 56 076 голосів виборців або 0,55 % від усіх голосів (депутатом нижньої палати парламенту став Ніколае Пеун). Це менше порівняно з результатом партії у 2000 році, коли вона отримала 71 786 голосів виборців. Друга за величиною ромська партія – Альянс ромської єдності – отримала на цих виборах 15 041 голосів виборців або 0,14 % від усіх голосів [16, р. 112].

Національне агентство з питань ромів було створено у 2004 році для заміни попереднього Управління у справах ромів. Національне агентство з питань ромів стало державним органом, який був відповідальним за координацію та моніторинг реалізації Стратегії покращення умов життя ромів 2001 року. Агенство об'єднало представників галузевих міністерств, інших дер-

жавних установ і ромських неурядових організацій для діалогу та покращення соціально-економічного становища ромів, сприяння розвитку культури, зайнятості, а також моніторингу умов життя. Національне агентство з питань ромів стало відповідальним за адміністрування та реалізацію проєктів, що фінансуються різними інструментами з боку ЄС.

Парламентські вибори 2008 року вже традиційно «принесли» для ромської громади Румунії одне місце депутата у нижній палаті парламенту. Обраним депутатом від Ромської партії «Про-Європа» знову став Ніколае Пеун, а сама партія отримала 44 037 голосів (0,6 %) виборців. Як зазначав О. Процик, станом на 2010 рік Румунія досягла значних успіхів у плані включення представників етнічних меншин до складу парламенту. Більше того, етнічні меншини були надмірно або ж пропорційно представлені в парламенті. Після електоральної реформи 2008 року виборча система Румунії стала поєднанням пропорційного представництва та гарантованого резервування місць для кандидатів від етнічних меншин. Таким чином, була сформована система забезпечення високого рівня парламентського представництва етнічних меншин [22, р. 15].

Як держава-член Європейського Союзу у відповідності до Рамкової угоди ЄС щодо національних Стратегій інтеграції ромів, уряд Румунії у 2011 році прийняв свою другу Стратегію інтеграції ромів на 2012–2020 роки. Стратегія включала напрямки роботи у сфері освіти, зайнятості населення, охорони здоров'я, житла та інфраструктури, культури, профілактики та боротьби з дискримінацією, відповідно до останніх політик ЄС щодо соціального включення. Водночас, як зазначив румунський дослідник Г. Андрееску, у той час соціально-політична атмосфера в Румунії не була сприятливою для задоволення важливих потреб угорської та ромської меншин [12, р. 61].

Парламентські та місцеві вибори 2012 року засвідчили, що незважаючи на велику частку виборців серед ромського населення в Румунії, їхній політичний вплив мав бути потужнішим, якби роми зуміли об'єднати свої сили, особливо враховуючи те, що угорців від Демократичного союзу угорців у Румунії стали представляти вісімнадцять депутатів у нижній палаті та дев'ять сенаторів у вищій палаті Парламенту. Ромська партія «Про-Європа» отримала близько 22 000 голосів або менше 0,3 % від загальної кількості голосів виборців, що було значно нижчим за 5 % виборчий поріг. Парадоксально, що серед усіх шістнадцяти меншин Румунії з правом бути обраними до парламенту, тільки роми були найбільш слабко представлені в ньому. Фактично роми, яких офіційно налічувалося понад 621 тис. чол., були представлені одним депутатом. Тоді як, напри-

клад, вірмени, македонці, албанці або русини, при значно меншій кількості населення, також отримали по одному депутату в законодавчому органі Румунії. У той же час на місцевих виборах 2012 року Ромська партія «Про-Європа» отримала одного міського голову та 125 місцевих депутатів.

Прем'єр-міністр Румунії, соціал-демократ Віктор Понта (травень 2012 – листопад 2015 рр.) у 2012 році призначив відомого музиканта ромського походження Даміана Дрегічі особистим радником у справах ромів. Він також був обраний до румунського Сенату, а потім був обраний членом Європейського Парламенту у 2014 році від Соціал-демократичної партії. З весни 2014 року радником у справах ромів стала молода ромка Аліна Чіучіу. Однак реальними повноваженнями посада радника не була наділена. Це було скоріш почесним званням та демонстрацією готовності уряду реагувати на соціальні виклики в ромських громадах Румунії. Процес широких консультацій щодо перегляду національної «ромської» Стратегії розпочався у березні 2013 року і тривав по грудень 2014 року. Наслідком перемовин стало прийняття п'ятирічної зміненої та доповненої «Стратегії уряду Румунії щодо включення румунських громадян, які належать до ромської меншини на 2015–2020 роки» [23].

Парламентські вибори в Румунії, які відбулися у грудні 2016 року, показали, що підтримка Ромської партії «Про-Європа» знизилася – партія набрала тільки 13 126 голосів (0,19 %) виборців. Однак гарантоване одне місце в нижній палаті парламенту ця партія за собою зберегла. Депутатом від ромської меншини став Васіле Даніел.

На останніх виборах до румунського парламенту у 2020 році Ромська партія «Про-Європа» отримала дуже близьку до попередніх виборів кількість голосів виборців – 14 525 (0,25 %). Представницею ромів у парламенті стала Маня Каталін-Замфір [1, с. 575].

Важливим для розуміння демографічних, міграційних процесів та електоральної поведінки ромської етнічної меншини Румунії та України є питання чисельності даної громади у своїй країні. Для двох держав спільною ознакою є те, що офіційна статистика кількості ромів за результатами загальнодержавних переписів населення є значно нижчою від тих даних, які наводять неурядові організації, у тому числі міжнародні. Починаючи з 1990-х років у Румунії були проведені чотири загальнодержавні переписи населення, а саме у 1992, 2002, 2011 та 2021 роках. Так, у 1992 році ромська етнічна меншина за даними перепису складала 401 087 осіб, а у 2002 році – вже 535 140 осіб [20].

Відповідно до загальнодержавного перепису населення, який проводився у Румунії у 2011 році 621 573 особи заявили, що є ромами за етнічною

приналежністю з приблизно 20 млн. чол. населення Румунії [19, р. 20]. Таким чином, у порівнянні з 2002 роком, ромська етнічна меншина збільшилась на 15,6 %, що склало 3,44 % від загальної кількості населення країни [1, с. 548].

Загальнодержавний перепис населення в Україні 2001 року зафіксував 47,6 тис. представників ромської етнічної меншини [5]. З них, у прикордонних з Румунією Закарпатській та Одеській областях, офіційно проживала найбільш чисельна ромська громада – близько 14 тис. та 4 тис. ромів відповідно. Звичайно, що ці дані є значно заниженими, адже тільки в Закарпатській області, до прикладу, за даними подворових медичних обходів у 2012 році проживало 39 270 ромів [7, с. 5]. Згідно даних, які наводили ромські неурядові організації та міжнародні експерти щодо загальної кількості ромів в Україні – станом на 2018 рік ця цифра коливалася у межах від 150 тис. до 250 тис. осіб [11].

Упродовж 1990–2010 років в Україні питання форм і ступенів залучення ромської етнічної меншини у громадсько-політичне життя держави викликало слабкий інтерес поміж науковців, політиків та державних діячів. 8 квітня 2013 року Указом Президента України В. Януковича була прийнята «Стратегія захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року», метою якої є визначення засад захисту та інтеграції в українське суспільство ромської етнічної меншини шляхом забезпечення рівних прав і можливостей для її участі в соціально-економічному та культурному житті держави, а також активізації співпраці з громадськими об'єднаннями ромів [8].

Як зазначав В. Овчаренко, виходячи з особливостей виборчого законодавства України станом на 2014 рік, незважаючи на поліетнічний склад населення України, гарантоване представництво національних меншин в українському парламенті було практично неможливе. Одним із варіантів розв'язання проблеми реальної участі етнічних громад України як самостійних юридичних суб'єктів у виборчому процесі пропонувалося квотування для них місць у виборних органах місцевого самоврядування [3, с. 76]. Вважаємо, що дану пропозицію на практиці доцільно втілити в життя по відношенню до ромської етнічної меншини у місцях компактного проживання у Закарпатській та Одеській областях.

Впродовж 2010-х років в Україні активізувалися зусилля щодо налагодження співпраці урядових та неурядових інститутів, спрямовані на покращення умов життя ромів та їхнього залучення до громадсько-політичного життя. У 2015 році підсумовуючи стан реалізації державної політики щодо ромів, науковці та громадські діячі зазначали, що ромське питання є складним і багатоаспектним викликом для етнонаціональ-

ної політики України. Комплексне вирішення питань ромського етносу в правовій, соціальній, економічній та культурно-освітній сферах вийшли за рамки проблем лише ромської громади України й стосувалися всього спектру міжкультурних відносин в країні [6, с. 35].

У 2015 році шістнадцять неурядових організацій з одинадцяти регіонів України об'єдналися в Коаліцію ромських неурядових організацій України «Стратегія – 2020» з метою синхронізації зусиль для забезпечення громадського контролю за виконанням органами державної влади Плану заходів до «ромської» Стратегії [4, с. 2]. Головою Коаліції було обрано Володимира Кондура – відомого в Україні ромського громадського діяча та правозахисника.

Як зазначає Ю. Тищенко, мажоритарно-пропорційна система виборів, як довела виборча практика, не вирішує завдання представництва національних меншин у парламенті, адже представники національних меншин у Верховній Раді України, як правило, люди, які пройшли за закритими списками політичних партій. Це позитивний і водночас надзвичайно вразливий досвід у його нинішньому форматі [9]. На думку Р. Зерницького, у контексті реформи децентралізації в Україні, що триває з 2014 року, відбувається поступове збільшення повноважень органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, можливість бути обраними до місцевих рад представників національних меншин збільшилася. У місцевій раді значно простіше сформувати коаліцію й впливати на прийняття рішень відповідно до власних етнічних інтересів [2, с. 112].

Наприклад місцеві вибори 2015 року в Україні, які відбулися через рік від початку реформи децентралізації показали, що загальна кількість депутатів місцевих рад, які відносили себе до ромської етнічної меншини, зросла. У великих містах Закарпатської області були обрані депутати-ромі до кількох міських рад. Наприклад, в Ужгороді – це Мирослав Горват та Юрій Мандич, у Чопі – це Валерія Адам, у Мукачеві – це Янош Йонаш. Загалом по області, за даними заступника голови ромського товариства «Романі черхень» (Ромська зірка) Мирослава Горвата, обраними депутатами-ромами до сільських, селищних і міських рад Закарпатської області стало дванадцять осіб.

Сучасна партійна система України відзначається існуванням великої кількості політичних партій, кілька з яких створені за етнічним принципом. Зокрема, це Партія угорців України «КМКС», Демократична партія угорців України, політична партія «Солідарність» (членами партії є поляки які живуть в Україні – Ю.О., П.Г.), політична партія «Грузинська партія України».

У 2016 році Міністерством юстиції України була зареєстрована політична партія «Циган-

ська партія України». Керівником партії вказано Кириченка Сергія Олександровича, а юридична адреса знаходиться у м. Одеса [10]. Однак широкому загалу ромських громадських лідерів дана партія практично не відома, активної діяльності з часу створення не веде, що може свідчити про її формальну реєстрацію. Швидше за все, створення «Циганської партії України» було розраховане на парламентські вибори 2019 року та місцеві вибори 2020 року. Але на цих виборах вказана партія ніяким чином себе не проявила.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Роми складають третю найбільшу етнічну групу в Румунії після румунів і угорців. Водночас різні неурядові організації називають чисельність ромів вищою у 4–5 разів – до 2 млн. чол., що перетворює їх, очевидно, на найбільшу етнічну меншину в країні.

Аналізуючи участь ромської етнічної меншини у парламентських електоральних циклах Румунії можна зазначити, що політичне представництво ромів в обох палатах парламенту є дуже низьким. Будучи фактично третьою за чисельністю етнічною групою Румунії, роми й досі мають лише одного депутата у нижній палаті парламенту. Залишається до кінця незрозумілим те, чому (попри наявні людські, фінансові та громадські ресурси) роми й по сьогодні, практично ізольовані від процесів прийняття важливих політичних рішень як у Румунії, так і по всій Європі.

Можна констатувати, що роми й понині залишаються майже наодинці з серйозними проблемами щодо дотримання прав і свобод у повсякденному житті. Становище ромів в Україні повинно включатись у контекст вирішення «ромського» питання на рівні прийнятих стандартів ЄС. Не дивлячись на перманентні проблеми соціалізації ромських громад, відповідні урядові та регіональні програми України повинні використовувати позитивний досвід інтеграційних практик та включення ромів у суспільні процеси на прикладі окремих європейських держав, зокрема Румунії.

Література

1. Зан М. Інституційний дизайн етнополітики й політичне представництво міноритарних етнічних груп у країнах Центральної та Східної Європи (національні case studies Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини та Румунії). *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.*; Ужгород: нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 539–600.

2. Зерницький Р. Представленість національних меншин в органах місцевого самоврядування України на прикладі Закарпатської області. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2018. Вип. 33. С. 107–113. URL: [https://periodicals.karazin.](https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/11814/11180)

[ua/politology/article/view/11814/11180](https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/11814/11180) (дата звернення 30.05.2024).

3. Овчаренко В. До питання про забезпечення виборчих прав національних меншин України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2014. № 1 (28). С. 74–77.

4. Права ромів в Україні: проблеми, виклики, перспективи. За результатами соціологічного дослідження. К., 2018. 32 с.

5. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (дата звернення 30.05.2024).

6. Сейтосманов А., Черноусов А., Щербань С., Пономарьов С. Стан реалізації державної політики щодо ромів. Звіт за результатами моніторингу виконання Плану заходів Стратегії захисту та інтеграції ромської національної меншини в українське суспільство до 2020 р. К., 2015. 71 с.

7. Скрип В. В., Марковцїй Л. Ю. Туберкульоз в Закарпатській області (аналітично-статистичний довідник за 2005–2011 роки). Ужгород, 2012. 89 с.

8. Указ Президента України № 201/2013 «Про Стратегію захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року». *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2012013-15202> (дата звернення 30.05.2024).

9. Тищенко Ю. Виборча реформа, в якій не знайшлося місця національним меншинам. *Glavkom.ua*. 2017. 13 жовтня. URL: <https://glavcom.ua/publications/viborcha-reforma-v-yakiy-ne-znayshlosya-miscu-nacionalnim-menshinam-443790.html> (дата звернення 30.05.2024).

10. Циганська партія України. *Youcontrol*. 20.05.2024. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/40272184/ (дата звернення 30.05.2024).

11. Чисельність ромів в Україні може сягати 220 тисяч – експерт. *Укрінформ*. 24.07.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2504886-ciselnist-romiv-v-ukraini-moze-sagati-220-tisac-ekspert.html> (дата звернення 30.05.2024).

12. Andreescu G. The draft law on the status of national minorities versus the real challenges of the system for the protection of minorities. *The Romanian Journal of Society and Politics*. Vol. 6. № 2. December 2011. P. 47–64. URL: http://rjsp.politice.ro/sites/default/files/pictures/gabriel_andreescu.pdf (дата звернення 30.05.2024).

13. Art. 4. Cap. 1 Dispozitii generale. Emitent: Parlamentul Romaniei. Legea nr. 68 din 15 iulie 1992 pentru alegerea Camerei Deputatilor si a Senatului. URL: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.ftp_act_text?id=12169 (дата звернення 30.05.2024).

14. Art. 40. Sectiunea a 3-a Functionarea consiliului local. Capitolul II Consiliile locale. *Legea nr. 215 din 2001 a administratiei publice locale*. URL: <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/215-2001.php> (дата звернення 30.05.2024).

15. Articolul 120. Principii de baza. Sectiunea 1 Administratia publica centrala de specialitate. Capitolul V Administratia publica. *Constitutia Romaniei din 2003*. URL: http://www.dreptonline.ro/legislatie/constitutia_romaniei.php (дата звернення 30.05.2024).

16. Frunzaru V. Political Inclusion of Roma Minority in Romania. Tarrosy I., Rosskogler G. *Social, Economic*

and Political Cohesion in the Danube Region in the Light of EU Enlargement. Pecs: Europe Centre PBC, 2006. P. 104–116. URL: <http://drcsummerschool.eu/static/designs/drcsummerschool/portlets/portlet.application.DocumentStorage/getFile.jsp?order=getFile&id=61&returnUri=/proceedings&returnOrder=getLinks&returnCategoryId=4> (дата звернення 30.05.2024).

17. Magyari N., Mark L., Harbula H., Magyari-Vincze E. Country Report on Ethnic Relations: Romania. Budapest, 2008. 48 p. URL: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=media.download&uuid=2998179B-D4DD-9D53-5227C598F3E6EA6C> (дата звернення 30.05.2024).

18. National Institute of statistics. Quality Report of the 2011 Population and Housing Census. Bucharest, 2011. 24 p. URL: http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2015/02/Raport-de-calitate_RPL2011_ENGLISH.pdf (дата звернення 30.05.2024).

19. Populatia dupa etnie la recensamintele din perioada 1930–2011 – judete. URL: http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2015/05/vol2_t1.xls

20. Prisacariu R. Roma political participation in Romania – from presence to influence. Fribourg, 2013. 27 p. URL: http://www.unifr.ch/ius/assets/files/Institus/IST_Federalisme/files/Guest%20researchers/Roxana%20Prisacariu_%20Roma%20political%20participation%20in%20Romania%20-%20from%20presence%20to%20influence.pdf (дата звернення 30.05.2024).

21. Protsyk O. Representation of minorities in the Romanian parliament. Mexico, 2010. 20 p. URL: <http://archive.ipu.org/splz-e/chiapas10/romania.pdf> (дата звернення 30.05.2024).

22. Strategy of the government of Romania for the inclusion of the romanian citizens belonging to roma minority for 2015–2020. Bucharest, 2015. 128 p. URL: <https://www.swedenabroad.se/globalassets/ambassader/rumanien-bukarest/documents/romanian-strategy-for-2015-2020.pdf> (дата звернення 30.05.2024).

Анотація

Остапець Ю. О., Габрин П. В. *Громадсько-політичне життя ромської етнічної меншини України та Румунії крізь призму бінарного порівняння інтеграційних практик.* – Стаття.

У статті аналізуються законодавчі основи прав і свобод етнічних меншин України та Румунії, включаючи ромську громаду. Наведені основні форми залучення представників ромської меншини Румунії у політичне життя країни на загальнонаціональному та місцевому рівнях. Показані досягнення ромських політичних партій на парламентських виборах Румунії у 1996–2021 роках на прикладі політичних партій Ромська партія, Альянс ромської єдності, Ромська етнічна спільнота, «Про-Європа».

Проілюстровані загальні статистичні дані щодо кількості ромського населення України та Румунії. Показана динаміка зміни чисельності ромських громад Румунії за результатами чотирьох загальнодержавних переписів населення.

Охарактеризовані деякі аспекти діяльності ромського неурядового сектора України та Румунії та його вплив на формування державної та місцевої політики стосовно ромської етнічної меншини, вироблення моделей співпраці органів влади та неурядових організацій. Наведені форми співпраці урядових та неурядових інститутів, які спрямовані на покращення умов життя ромів в Україні.

Проаналізовані форми представництва ромської етнічної меншини в органах місцевого самоврядування України та Румунії. Зроблено порівняння рівня залученості представників від ромських громад до центральних інститутів законодавчої влади (парламентів) двох країн. Розглянуто позитивний досвід Румунії для України щодо інтеграційних практик включення ромської етнічної меншини у громадсько-політичне життя.

Ключові слова: Румунія, Україна, ромська етнічна меншина, роми, політична партія, неурядова організація, громадська організація, місцева політика, етнополітичні процеси, інтеграція, включення.

Summary

Ostapets Yu. O., Habryn P. V. *Social and political life of the Roma ethnic minority in Ukraine and Romania through the prism of a binary comparison of integration practices.* – Article.

The article analyzes the legal framework for the rights and freedoms of ethnic minorities in Ukraine and Romania, including the Roma community. The main forms of involvement of representatives of the Roma minority in Romania in the political life of the country at the national and local levels are presented. The achievements of Roma political parties in the Romanian parliamentary elections in 1996–2021 are shown on the example of the Roma Party, the Alliance of Roma Unity, the Roma Ethnic Community, and Pro-Europe.

The article illustrates general statistical data on the number of Roma population and in the context of administrative-territorial units of Ukraine and Romania. The dynamics of changes in the number of Roma communities in Romania according to the results of four national censuses is shown.

The article describes some aspects of the Roma non-governmental sector in Ukraine and Romania and their impact on the formation of state and local policies towards the Roma ethnic minority, the development of models of cooperation between government and non-governmental organizations. The forms of cooperation between governmental and non-governmental institutions aimed at improving the living conditions of Roma in Ukraine are presented.

The article analyzes the forms of representation of the Roma ethnic minority in local governments of Ukraine and Romania. The level of involvement of representatives of Roma communities in the central institutions of legislative power (parliaments) of the two countries is compared. The positive experience of Romania for Ukraine in terms of integration practices of inclusion of the Roma ethnic minority in public and political life is considered.

Key words: Romania, Ukraine, Roma ethnic minority, political party, non-government organization, local politics, ethnopolitical processes, integration, inclusion.